

УДК 351.84:364

Колосовська Ірина Ігорівна

*кандидат наук з державного управління, професор
Національний університет «Львівська політехніка»*

Kolosovska Iryna

PhD in Public Administration, Professor

Lviv Polytechnic National University

ORCID: 0000-0003-3238-1875

DOI: 10.25313/2617-572X-2025-3-10837

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ І ПРАВ ДІТЕЙ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ

INTENSIFICATION OF PUBLIC ADMINISTRATIVE MECHANISMS IN THE FIELD OF PROVISION OF SOCIAL SERVICES AND PROTECTION OF THE INTERESTS AND RIGHTS OF CHILDREN FROM VULNERABLE CATEGORIES

Анотація. Вступ. З огляду на сучасні умови та ризики соціальна складова у забезпеченні прав дітей вразливих категорій повинна мати пріоритетне значення у функціонуванні системи публічного управління, що передбачає удосконалення інституційного та нормативно-правового врегулювання питань здійснення соціальної підтримки, підвищення гієвості на ринку соціальних послуг суб'єктів недержавного сектору, імплементацію максимально гієвих управлінських підходів та механізмів.

Мета. Метою дослідження є обґрунтування напрямів інтенсифікації сучасних публічно-управлінських підходів та механізмів щодо модернізації системи послуг у сфері соціальної підтримки та захисту прав дітей вразливих категорій.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові документи та праці вітчизняних та зарубіжних авторів у сфері проблематики публічного управління соціальним захистом дітей вразливих категорій. У процесі здійснення дослідження використано низку загальнонаукових та спеціальних методів, серед яких, зокрема: методи аналізу та синтезу (для сутнісного визначення понять соціальне обслуговування; соціальні послуги), метод систематизації (для обґрунтування сучасних публічно-управлінських підходів у контексті модернізації системи соціальних послуг), логічного узагальнення результатів (для формулювання висновків) та ін.

Результати. Проаналізовано проблемні аспекти у соціальній сфері, вказано на наявність динаміки соціального сирітства, збільшення частки внутрішньо переміщених осіб, питання соціальної підтримки дітей з інвалідністю, дітей учасників бойових дій та ін. Зосереджено увагу на пріоритетності обслуговуючої функції для управлінських структур в частині надання соціальних послуг для дітей вразливих категорій, особливо на регіональному (місцевому) рівні. Обґрунтовано, що впровадження інтегрованої системи соціальних послуг шляхом оптимізації взаємодії та партнерства державних, комунальних, недержавних закладів (громадських, благодійних, релігійних організацій) актуалізує покращення якості соціальних послуг на місцях та сприяє підвищенню рівня соціальної підтримки дітей з інвалідністю та інших вразливих категорій. Закцентовано на важливості запровадження в Україні єдиного підходу в забезпеченні прав дітей, які отримали поранення, контузію, каліцтво, незалежно від отримання інвалідності, запровадження для таких дітей відповідної грошової допомоги; надання розширеного переліку необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів. Розроблено авторську структурно-функціональну модель інтенсифікації публічно-управлінських механізмів у сфері соціальної підтримки дітей вразливих категорій. Обґрунтовано ключові напрями інтенсифікації публічно-управлінських механізмів у реалізації соціальної функції держави в частині надання соціальних послуг та захисту інтересів і прав дітей вразливих категорій.

Перспективи. У контексті важливості напруцювань щодо повоєнного відновлення України, набуває значимості розробка науково обґрунтованої стратегії формування та розвитку соціальної концепції публічного управління, яка, зокре-

ма, повинна бути адресно зорієнтована на вразливі категорії дітей (дітей з інвалідністю, дітей-сиріт, дітей учасників бойових дій та ін.) враховувати новітні соціальні виклики, загрози і тенденції та відображати ключові соціальні пріоритети, обумовлені специфікою соціально-економічної та соціокультурної реальності.

Ключові слова: публічно-управлінські механізми, соціальні послуги, соціальний захист, вразливі категорії дітей, діти-сироти, діти з інвалідністю, захист інтересів і прав дітей.

Summary. Introduction. Given the current conditions and risks, the social component in ensuring the rights of children from vulnerable categories should be a priority in the functioning of the public administration system, which involves improving the institutional and regulatory regulation of issues of social support, increasing the effectiveness of non-state sector entities in the social services market, and implementing the most effective management approaches and mechanisms.

Purpose. The purpose of the study is to substantiate the directions of intensification of modern public management approaches and mechanisms for modernizing the system of services in the field of social support and protection of the rights of children from vulnerable categories.

Materials and methods. The materials of the study are regulatory documents and works of domestic and foreign authors in the field of public management of social protection of children from vulnerable categories. In the process of conducting the research, a number of general scientific and special methods were used, including, in particular: methods of analysis and synthesis (for the essential definition of the concepts of social service; social services), the method of systematization (for substantiation of modern public management approaches in the context of modernization of the social services system), logical generalization of results (for formulation of conclusions), etc.

Results. Problematic aspects in the social sphere are analyzed, the presence of social orphanhood dynamics, an increase in the share of internally displaced persons, issues of social support for children with disabilities, children of combatants, etc. is indicated. Attention is focused on the priority of the service function for management structures in terms of providing social services for children of vulnerable categories, especially at the regional (local) level. It is substantiated that the implementation of an integrated system of social services by optimizing the interaction and partnership of state, municipal, non-state institutions (public, charitable, religious organizations) actualizes the improvement of the quality of social services on the ground and contributes to increasing the level of social support for children with disabilities and other vulnerable categories. Emphasis is placed on the importance of introducing a unified approach in Ukraine to ensuring the rights of children who have been injured, contused, mutilated, regardless of disability, the introduction of appropriate financial assistance for such children; providing an expanded list of medical services and medicines they need. An author's structural and functional model of intensification of public management mechanisms in the field of social support for children from vulnerable categories has been developed. The key directions of intensification of public management mechanisms in the implementation of the social function of the state in terms of providing social services and protecting the interests and rights of children from vulnerable categories are substantiated.

Discussion. In the context of the importance of the achievements in the post-war reconstruction of Ukraine, the development of a scientifically based strategy for the formation and development of the social concept of public administration is becoming increasingly important, which, in particular, should be targeted at vulnerable categories of children (children with disabilities, orphans, children of combatants, etc.), take into account the latest social challenges, threats and trends, and reflect key social priorities determined by the specifics of the socio-economic and socio-cultural reality.

Key words: public management mechanisms, social services, social protection, vulnerable categories of children, orphans, children with disabilities, protection of the interests and rights of children.

Постановка проблеми. Суттєве загострення кризових явищ, зумовлене реаліями воєнного стану, негативно позначається на функціонуванні соціальної сфери. Загрозливих ознак набуває критичне зниження рівня соціального добробуту громадян, прогресуюча динаміка збільшення соціальної категорії внутрішньо-переміщених осіб, кількості дітей-сиріт, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій, дітей з інвалідністю, дітей учасників бойових дій, які потребують невідкладної соціальної підтримки і відповідного реагування з боку держави.

Новітні виклики та загрози актуалізують необхідність оперативного реагування органів публічної влади в частині реалізації соціальної функції держави, оптимізації суспільних інститутів охорони здоров'я, освіти та соціального захисту. З огляду на сучасні умови та ризики соціальна складова у за-

безпеченні прав дітей повинна мати пріоритетне значення у функціонуванні системи публічного управління, що передбачає удосконалення інституційного та нормативно-правового врегулювання питань здійснення соціальної підтримки дітей вразливих категорій; підвищення дієвості на ринку соціальних послуг суб'єктів недержавного сектору, імплементацію максимально ефективних управлінських підходів та механізмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика публічно-управлінських механізмів у сфері соціального захисту дітей є предметом численних досліджень. Зокрема, К. Ігнатенко досліджує функції органів місцевого самоврядування в системі соціального захисту дітей, наголошує на важливості налагодження та розвитку взаємодії й партнерства між органами місцевого самоврядування, виконавчої

влади, закладами соціально-педагогічного спрямування та громадськими організаціями, створення системи соціальних послуг у територіальній громаді, у тому числі для захисту дітей. [1]. Обґрунтуванню потреби пошуку дієвих механізмів соціальної підтримки та соціального захисту дітей з особливими потребами в умовах війни присвячено дослідження В.Костіної [2]. В.Лисом зосереджено увагу на питаннях підвищення ефективності функціонування механізмів інституційного догляду дітей вразливих категорій [3; 4]. Дослідниками Є.Пліско, В.Тіщенко проаналізовано діючу систему України з надання гарантій та соціальних пільг дітям-сиротам та дітям, які залишились без батьківського піклування [8]. Соціально-психологічна підтримка та особливості психологічного супроводу дітей з інвалідністю під час війни розглядаються у монографічній праці І.Маслянікової І., А.Османової та ін. [14]. Проблема медико-соціальних аспектів реабілітації дітей з інвалідністю є предметом дослідження М.Школьника і В.Михальчука [15].

Водночас, з огляду на новітні виклики та загрози, пов'язані із війною в Україні, більш системного аналізу потребують питання концептуалізації та практичної реалізації сучасних управлінських механізмів у частині соціального захисту дітей вразливих категорій, підвищення якості надання медико-соціальних послуг дітям з інвалідністю, здійснення соціальної підтримки та підвищення ефективності функціонування механізмів інституційного догляду дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які переміщені з окупованих територій та ін.

Мета дослідження — обґрунтування напрямів інтенсифікації сучасних публічно-управлінських підходів та механізмів щодо модернізації системи послуг у сфері соціальної підтримки та захисту прав дітей вразливих категорій.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правові документи у сфері здійснення публічного управління соціальним захистом дітей вразливих категорій; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у царині аналізу проблематики функціонування управлінських механізмів соціального захисту дітей-сиріт, дітей з інвалідністю та інших вразливих категорій.

У процесі здійснення дослідження використано низку загальнонаукових та спеціальних методів, серед яких, зокрема: методи аналізу та синтезу (для сутнісного визначення понять соціальне обслуговування; соціальні послуги), метод систематизації (для обґрунтування сучасних публічно-управлінських підходів у контексті модернізації системи соціальних послуг), логічного узагальнення результатів (для формулювання висновків) та ін.

Виклад основного матеріалу. Україна зіткнулася зі значними викликами щодо майбутнього дітей через війну, демографічну кризу та гуманітар-

ні проблеми. Суттєво погіршується демографічна ситуація, спостерігається різке зменшення кількості дітей, багато з яких стали біженцями або внутрішньо переміщеними особами. Для сімей з дітьми загострилася проблема бідності як соціально-економічного явища. Війна спричинила масштабне руйнування інфраструктури, що серйозно ускладнює та обмежує доступ дітей до освіти, охорони здоров'я, відповідних соціальних служб. Серед ключових гуманітарних проблем зростання насильства проти дітей, зокрема сексуального та фізичного, а також погіршення психічного здоров'я дітей вразливих категорій. З моменту ескалації війни фіксуються повідомлення про тисячі дітей в Україні, яких примусово переміщують на непідконтрольні Україні території або до російської федерації, а в деяких випадках всиновлюють. Окрім того, існують перешкоди, що перешкоджають їх поверненню в Україну та возз'єднанню з родинами.

Сучасні реалії та руйнівний вплив війни стали потужним викликом для соціальної сфери, що актуалізувало низку серйозних проблем, пов'язаних, зокрема, із зростанням навантаження на систему соціальної підтримки дітей вразливих категорій через постійне збільшення числа осіб, які потребують отримання соціальних, реабілітаційних послуг та виплат; ускладненням верифікації інформації про фактичну кількість дітей, які потребують соціального захисту та підтримки; недостатнім покриттям громад мережею закладів, які надають соціальні, реабілітаційні послуги під час війни, особливо на територіях масового перебування переселенців; поглибленням соціальної вразливості маломобільних груп населення [7].

Важливе значення має моніторинг прав дітей для відстеження динаміки та забезпечення ефективного впровадження політик та програм. Розробляючи надійні системи моніторингу прав дітей і збираючи більш достовірні та послідовні дані, Україна зможе краще зрозуміти і задовольнити потреби дітей, зокрема посилити адресну підтримку та допомогу.

На даний час нагляд за захистом прав дитини здійснюють три ключові органи: Міністерство соціальної політики, Національна соціальна сервісна служба та Державна служба у справах дітей. Міністерство соціальної політики займається формуванням та реалізацією політики у сфері соціального забезпечення та прав дітей. Національна соціальна служба забезпечує дотримання законодавства про соціальну підтримку, а Державна служба з питань дітей зосереджується на захисті дітей, підтримці сімей та усиновленні. Інші міністерства, зокрема освіти, охорони здоров'я, юстиції, внутрішніх справ, закордонних справ, реінтеграції та фінансів, також відіграють важливу роль у захисті прав та добробуту дітей.

У вересні 2023 року в Україні створено Державну службу з питань дітей, яка займається захистом прав дітей, соціальною підтримкою, здоров'ям та відпочинком, а також сімейним доглядом та усинов-

ленням. Вона координує діяльність із захисту дітей, аналізує відповідність законодавства Конвенції ООН про права дитини та контролює дотримання законів про захист дітей. Служба веде облік сиріт, потенційних усиновлювачів та дітей у складних умовах, а також підтримує різні централізовані інформаційні системи, включаючи бази даних про ВПО, соціальні послуги, інвалідність та заклади охорони здоров'я та відпочинку для дітей.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини 27 лютого 1991 року та підписала більшість основних договорів ООН з прав людини, включаючи Конвенцію про права дитини, Міжнародні пакти про громадянські та політичні права і про економічні, соціальні та культурні права, а також Конвенцію проти катувань. Також були прийняті два факультативні протоколи до Конвенції про права дитини. Однак три аспекти з документів ООН та Гаазької конвенції про міждержавне усиовлення ще не включені до українського законодавства. Відповідно до Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Україна зобов'язалася захищати дітей, ліквідувати дитячу працю, покращувати здоров'я матерів і дітей та контролювати вживання алкоголю дітьми [13].

Однією з пріоритетних функцій для управлінських структур, особливо на регіональному (місцевому) рівні, є обслуговуюча функція. Держава повинна активно розвивати різні форми співпраці та партнерства між державним та громадським сектором. Впровадження інтегрованої системи соціальних послуг надає можливість делегувати функції щодо надання соціальних послуг на місця, покращити їх доступність та якість, що безпосередньо сприятиме підвищенню рівня соціального захисту дітей вразливих категорій. Проблемними аспектами у соціальній сфері є високий ступінь бідності, особливо у багатодітних сім'ях та сім'ях, які виховують дітей з інвалідністю, наявність проблеми соціального сирітства, збільшення частки внутрішньо переміщених осіб, питання соціальної підтримки дітей учасників бойових дій та ін.

Забезпечення інтересів отримувачів соціальних послуг передбачає дії та рішення, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб отримувачів соціальних послуг відповідно до віку, статі, стану здоров'я, особливостей інтелектуального та фізичного розвитку, потреб та інтересів осіб з інвалідністю, осіб, визнаних недієздатними, осіб, цивільна дієздатність яких обмежена та ін. Показники якості соціальних послуг визначаються як сукупність індикаторів, що використовуються для оцінювання процесу та результатів діяльності надавача соціальних послуг на відповідність встановленим вимогам та результативності соціальних послуг щодо профілактики складних життєвих обставин, подолання або мінімізації їх негативних наслідків для осіб/сім'ей, які перебувають у таких обставинах [12].

Соціальний захист дітей вразливих категорій в Україні регулюється низкою нормативних доку-

ментів. Зокрема, Закон України «Про охорону дитинства» [11] визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини.

Аналіз чинного законодавства засвідчує, що до двох вразливих категорій дітей віднесено:

- діти-сироти — діти, в яких померли чи загинули батьки;
- діти, позбавлені батьківського піклування, — діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України та ін.;
- діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, — діти, які внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримали поранення, контузію, каліцтво, зазнали фізичного, сексуального, психологічного насильства, були викрадені або незаконно вивезені за межі України, залучалися до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалися, у тому числі в полоні;
- діти з інвалідністю — діти зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими порушеннями розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження їх нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту;
- діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, — діти, які потрапили в умови, що негативно впливають на їх життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій,

- катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини;
- діти, розлучені із сім'єю, — діти, які прибувають чи прибули на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини;
 - безпритульні діти — діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання;
 - діти, які потребують тимчасового захисту, — діти, які є іноземцями та особами без громадянства, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження;
 - діти, які мають право на безоплатне або пільгове забезпечення дитячим харчуванням, діти грудного віку та другого року життя, які входять до складу малозабезпечених сімей, діти грудного та раннього віку, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, або з числа внутрішньо переміщених осіб.

Забезпечення зростання дитини в сім'ї як пріоритет в усіх сферах державного управління, пов'язаних з реалізацією прав дитини визначено у Національній стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки [6].

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [10] соціальний захист осіб з інвалідністю є складовою діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами та полягає у наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду. Комплекс медичних, реабілітаційних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання дітям з інвалідністю допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, соціальної адаптації та інтеграції в суспільство, а також порядок забезпечення дітей з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації і медичними виробами визначаються

на підставі індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю.

Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [9] гарантує особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю право на матеріальне забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України та їх соціальну захищеність шляхом встановлення державної соціальної допомоги на рівні прожиткового мінімуму.

Попри задекларовані на законодавчому рівні гарантії водночас доводиться констатувати, що система передбачених чинним законодавством соціальних послуг значною мірою не співвідноситься з діючою системою бюджетного фінансування, яка здебільшого ґрунтується на формальному підході та не враховує реальної потреби в матеріальному забезпеченні соціально незахищених категорій, а також реальної вартості пільг та послуг. Зокрема, в умовах воєнного стану актуальним є запровадження в Україні єдиного підходу в забезпеченні прав дітей, які отримали поранення, контузію, каліцтво, незалежно від отримання інвалідності, запровадження для таких дітей одноразової грошової допомоги; надання розширеного переліку необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів [5].

Відповідно до визначення на законодавчому рівні, суб'єктами надання соціальних послуг можуть бути державні, комунальні, недержавні заклади (громадські, благодійні, релігійні організації) та фізичні особи, діяльність яких пов'язана з наданням соціальних послуг. Так, у м. Львів з метою оптимізації інституційного забезпечення реалізації функції соціального обслуговування в рамках проекту допомоги внутрішньо переміщеним особам «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури», за фінансової участі Уряду Федеративної Республіки Німеччина через Банк Розвитку KfW, Українського Фонду Соціальних Інвестицій та управління соціального захисту Львівської міської ради створено центр, орієнтований на забезпечення прав осіб з числа дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування і внутрішньо переміщених осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, на захист і допомогу з боку територіальної громади міста Львова, запобігання безпритульності. Основні завдання центру полягають у: забезпеченні та наданні комплексу соціальних послуг під час тимчасового перебування у закладі; сприянні соціальній адаптації, інтеграції та реінтеграції у територіальну громаду м. Львова; соціальній підтримці та здійсненні соціального супроводу.

Заклад соціального захисту створений для тимчасового проживання (перебування) осіб з числа дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування і внутрішньо переміщених осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах (обставини спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя,

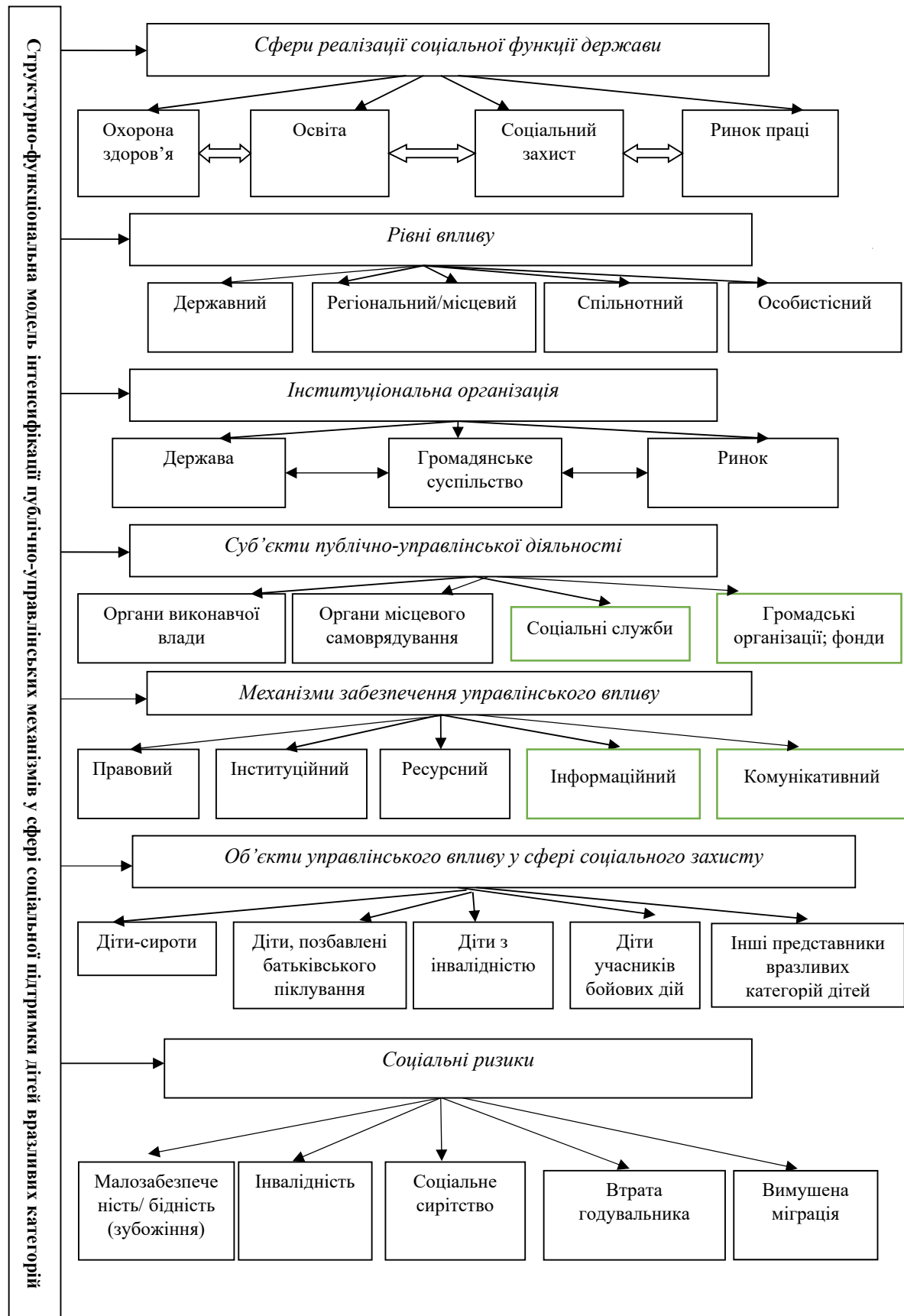

Рис. 1. Структурно-функціональна модель інтенсифікації публічно-управлінських механізмів у сфері соціальної підтримки дітей вразливих категорій

Джерело: розроблено автором

в наслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватись про особисте (сімейне) життя та брати участь суспільному житті). Організація роботи центру передбачає: розвиток та підтримку навичок самостійного проживання; допомогу в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх розв'язання; залучення до самостійного активного вирішення власної складної життєвої ситуації; формування та підтримку соціальних умінь та навичок; профілактику вживання алкоголю, наркотичних засобів та психотропних речовин, пропагування здорового способу життя; створення індивідуальних програм соціалізації та адаптації та ін.

Багатоаспектність та багатопрофільність соціальної підтримки та надання відповідних послуг дітям вразливих категорій (дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям з інвалідністю, дітям з особливими освітніми потребами, дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах та ін.), засвідчує наявність розгалуженої системи інституцій, що здійснюють управлінський процес у сфері соціальної підтримки та захисту інтересів і прав дітей та механізмів їх функціонування.

Структурно-функціональна модель інтенсифікації публічно-управлінських механізмів у сфері соціальної підтримки дітей вразливих категорій представлена на рис. 1.

Таким чином, важливого значення у вимірі сучасних викликів та загроз набуває модернізація системи соціальних послуг. Задоволення соціальних потреб найбільш вразливих та соціально незахищених категорій, серед яких, зокрема, діти, є одним з пріоритетних напрямів реалізації публічної політики як на загальнонаціональному, так і на регіональному (місцевому) рівнях. Сучасні тенденції реформування системи соціальних послуг передбачають ефективну участь у цьому процесі як відповідних державних інституцій,

так і суб'єктів громадянського суспільства шляхом інтенсифікації публічно-управлінських механізмів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на представлене дослідження видається доцільним виокремлення ключових напрямів інтенсифікації публічно-управлінських механізмів у реалізації соціальної функції держави в частині надання соціальних послуг та захисту інтересів і прав дітей вразливих категорій:

- посилення бюджетування, орієнтованого на інтереси дітей, з метою виявлення прогалин та визначення пріоритетності потреб дітей у національному та місцевих бюджетах, а також створення гнучких фінансових механізмів;
- напрацювання законодавчої та адміністративної бази, необхідної для забезпечення адекватних та ефективних пільг та догляду для дітей вразливих категорій;
- посилення спроможності публічних органів влади планувати, фінансувати, впроваджувати та контролювати комплексні програми, що враховують інтереси дітей та орієнтовані на захист їхніх прав;
- виділення людських та фінансових ресурсів для реалізації рекомендацій щодо вдосконалення програм соціального захисту в Україні та покращення механізмів надання гнучкої соціальної допомоги, чутливої до різкої зміни ситуації, в тому числі для дітей вразливих категорій.

У контексті важливості потенційних напрацювань щодо повоєнного відновлення України, набуває значимості розробка науково обґрунтованої стратегії формування та розвитку соціальної концепції публічного управління, яка, зокрема, повинна бути адресно зорієнтована на вразливі категорії дітей (дітей з інвалідністю, дітей-сиріт, дітей учасників бойових дій та ін.), враховувати новітні соціальні виклики, загрози і тенденції та відображати ключові соціальні пріоритети, обумовлені специфікою соціально-економічної та соціокультурної реальності.

Література

1. Ігнатенко К. Соціальний захист дітей в діяльності державних організацій на сході України. *Social Work and Education*. 2021. Вип. 8, № 3. С. 329–340.
2. Костіна В. Соціальна підтримка та соціальний захист дітей з особливими потребами в умовах війни в Україні. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. (3). С. 138–149.
3. Лис В. Сучасні проблеми системи публічного управління сферою інституційного догляду та виховання дітей в Україні. *Публічне урядування*. 2020. 5 (25). 135–150.
4. Лис В. Управління сферою запобігання соціальному сирітству в Україні у контексті впровадження принципів деінституціалізації. *Ефективність державного управління*. 2019. (61). С. 123–136.
5. Наливайко Л. Р. Правовий статус дитини, яка постраждала від війни. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 80.
6. Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки: розпорядження КМУ від 09 серп. 2017 р. № 526-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170526.html (дата звернення: 16.03.2025).
7. Оцінка планів післявоєнного відновлення соціальної сфери: соціальний захист та соціальні послуги: Аналітична доповідь. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/vydannia/analychni-dopovidi-zapysky-statti> (дата звернення: 16.03.2025).
8. Пліско Є., Тіщенко В. Аналіз сучасного стану соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. Вип. 17(2). С. 42–51.

9. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України 2109-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 1. Ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text> (дата звернення: 16.03.2025).

10. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України 875-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 21. Ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 16.03.2025).

11. Про охорону дитинства: Закон України 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 16.03.2025).

12. Про соціальні послуги : Закон України від 10.01.2019. № 18, ст. 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 16.03.2025).

13. Ситуаційний аналіз становища дітей в Україні 2024. Звіт UNICEF URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports/sitan2024> (дата звернення: 16.03.2025).

14. Соціально-психологічна підтримка осіб з інвалідністю в умовах війни : кол. моногр. Маслянікова І., Османова А., Давиденко Г. та ін.; за заг. ред. І.Маслянікової. К. : Університет «Україна». 2023. 216 с.

15. Школьник М., Михальчук В. Реабілітація дітей з інвалідністю: медико-соціальна характеристика сім'ї. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. № 2 (92).

References

1. Ihnatenko, K. (2021) Sotsialnyi zakhyst ditei v diialnosti derzhavnykh orhanizatsii na skhodi Ukrainy [Social protection of children in the activities of state organizations in eastern Ukraine]. *Social Work and Education*. 8(3). 329–340 [in Ukrainian].

2. Kostina, V. (2023) Sotsialna pidtrymka ta sotsialnyi zakhyst ditei z osoblyvymy potrebamy v umovakh viiny v Ukraini [Social support and social protection of children with special needs in war conditions in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas*. (3). 138–149 [in Ukrainian].

3. Lys, V. (2020) Suchasni problemy systemy publichnoho upravlinnia sferoiu instytutsiinoho dohliadu ta vykhovannia ditei v Ukraini [Modern problems of the public management system in the sphere of institutional care and upbringing of children in Ukraine]. *Publichne uriaduvannia*. 5 (25). 135–150 [in Ukrainian].

4. Lys, V. (2019) Upravlinnia sferoiu zapobihannia sotsialnomu syritstvu v Ukraini u konteksti vprovadzhennia pryntsyipiv deinstytutsializatsii [Management of the sphere of prevention of social orphanage in Ukraine in the context of implementing the principles of deinstitutionalization] *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*. (61). 123–136 [in Ukrainian].

5. Nalyvaiko, L. (2024) Pravovyi status dytyny, yaka postrazhdala vid viiny [Legal status of a child affected by war]. *Analychno-porivnialne pravoznavstvo*. 4. 80 [in Ukrainian].

6. Natsionalna stratehiia reformuvannia systemy instytutsiinoho dohliadu ta vykhovannia ditei na 2017–2026 roky [National Strategy for reforming the institutional care and upbringing of children for 2017–2026]: rozporiadzhennia KМУ vid 09 serp. 2017 r. № 526-r. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170526.html [in Ukrainian].

7. Otsinka planiv pisliavoiennoho vidnovlennia sotsialnoi sfery: sotsialnyi zakhyst ta sotsialni posluhy (2022) [Assessment of post-war social recovery plans: social protection and social services]: Analychna dopovid. URL: <https://razumkov.org.ua/vydannia/analychni-dopovidi-zapysky-statti> [in Ukrainian].

8. Plisko, Ye. & Tishchenko, V. (2022) Analiz suchasnogo stanu sotsialnoho zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia [Analysis of the current state of social protection of orphans and children deprived of parental care]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*. 17(2). 42–51 [in Ukrainian].

9. Pro derzhavnu sotsialnu dopomogu osobam z invalidnistiu z dytynstva ta ditiam z invalidnistiu [About state social assistance to persons with disabilities from childhood and children with disabilities]: Zakon Ukrainy 2109-III. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 1. Ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text> [in Ukrainian].

10. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini [About the basics of social protection of persons with disabilities in Ukraine]: Zakon Ukrainy 875-XII *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1991. № 21. Ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> [in Ukrainian].

11. Pro okhoronu dytynstva [About childhood protection]: Zakon Ukrainy 2402-III / *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> [in Ukrainian].

12. Pro sotsialni posluhy [About social services]: Zakon Ukrainy vid 10.01.2019. № 18, ст. 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> [in Ukrainian].

13. Sytuatsiinyi analiz stanovyscha ditei v Ukraini 2024 [Situational analysis of the situation of children in Ukraine 2024]: Zvit UNISEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports/sitan2024> [in Ukrainian].

14. Sotsialno-psykholohichna pidtrymka osib z invalidnistiu v umovakh viiny (2023) [Socio-psychological support for people with disabilities in wartime]: kol. monohr. Maslianikova I., Osmanova A., Davydenko H. та ін.; за zah. red. I. Maslianikovoї. K. Universytet "Ukraina". 216 s. [in Ukrainian].

15. Shkolnyk, M. & Mykhalchuk, V. (2022) Reabilitatsiia ditei z invalidnistiu: medyko-sotsialna kharakterystyka simi [Rehabilitation of Children with Disabilities: Medical and Social Characteristics of Family] *Visnyk sotsialnoi hihiieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy*. 2 (92) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.03.2025